

BAĞIRSAKTAN YAPILAN ARP TELİ: 5500 YILLIK TEKNİKLE ÜRETİLİR

Arp ve lir dünyanın en eski telli müzik aletleridir. Binlerce yıl önce icat edenlerin, yaydaki telin çıkardığı sesle müzik yapaya çalıştığına inanılıyor. Zamanla, ahşap çerçeve ve birkaç tel kullanılarak ilk arpın ortaya çıkartıldığı kabul ediliyor. Bilinen en eski arp, Sümerler döneminden kalmadır. Mezopotamya’da yapılan kazılarda; Ur kentindeki kraliyet mezarlarında, 5500 yıl önceden kalan arplar bulundu. Arp ve lir resimleri, Sümerlerin duvar seramiklerinde ve Mısır kraliyet mezarlarının duvarlarında da görülür. Çin’de müzik aletlerine ipekten, Orta Asya’da ise at kılından yapılan teller takıldığı biliniyordu ama Sümerlerin ve Mısırlıların ne tür tel kullandığı tam olarak bilinmiyordu. Mısır firavunlarının mezarlarında yapılan kazılarda bulunan bir arp, havadaki nem düşük olduğu için çok iyi durumdaydı. Bu arpın tellerinin kalıntıları, bağırsaktan yapılmış olduklarını gösterdi. Mısırlılar gibi Sümerlerin de arp ve lirlerin yapımında, koyun ve sığırların ince bağırsaklarından elde edilen telleri kullanmış olduğu kabul ediliyor.

5500 yıllık Sümer mozaiğinde arp çalan müzisyen (Londra-British Museum)

Bağırsaktan arp teli yapımı

İlk arp ve lirlerde kullanılan bağırsak tellerinin yapım tekniği, günümüzde de fazla değişmeden uygulanmaktadır. Binlerce yıl boyunca; hayvanların ince bağırsağından elde edilen şeritler; bazı işlemlerden sonra bükülüp kurutularak müzik aletlerine takıldı. Günümüzde katgüt adıyla bilinen bağırsaktan yapılan teller; tenis raket teli ve ameliyat ipliği olarak da kullanılır. Katgütün İngilizce karşılığı olan “catgut” kelimesi, kedi bağırsağı olarak algılandığı için bu tellerin

kedi bağırsağından yapıldığı sanılır ama bu doğru değildir. Katgüt yaparken; mezbahadan alınan kuzu, koyun veya sığır gibi hayvanların tuzlanmış ince bağırsakları suyla yıkanır ve birkaç saat suda bekletilir. Bağırsakların yüzeyindeki yağ ve serosa tabakası, kör bir bıçakla kazınır. Kazıma sırasında bağırsağın iç kısmındaki mukoza, ezilip sıvılaştığı için sıkılarak dışarı atılır. Geriye, tel yapılacak olan ve 8-9 metre uzunluğundaki kaslardan oluşan müsküler tabaka kalır. Tüp şeklindeki bağırsaklar, dilimleme boynuzu denilen aletle uzunlamasına kesilerek iki veya üç şerit elde edilir. İnce şeritler, bir süre soda çözeltisinde bekletilerek yağ kalıntılarından arındırılır. Ardından, birkaç saat hidrojen peroksit (oksijenli su) çözeltisinde bekletilerek beyazlatılır. İnce şeritlerden 3-8 tanesi birleştirilip bükme makinesinde bükülerek keman teli yapılır. Viyola için 8-15 şerit, çello için 15-24 şerit ve arp için 60-70 şerit birlikte bükülür. Tel sayısı şeritlerin kalınlığına göre değişir. Bükme sırasında şeritlerdeki suyun bir kısmı dışarı çıkar. Bükme ve germe işlemi 1-2 hafta sürer. Kurumanın yavaş olması için bu işlem nemlendirilmiş odalarda yapılır. Ardından teller kurutma odasına alınıp birkaç hafta kurutulur. Teller kurutulurken bağırsaktaki kolajen sayesinde şeritler birbirine kaynaşır. Teldeki büküm sayısı değişkendir ama bükümlerin açısının 17 derece olması istenir. Kurutulmuş tellerin yüzeyini düzeltmek için günümüzde, puntasız taşlama makinesi kullanılır. Bu işlem sayesinde tellerin çapı her noktada aynı olurken yüzeyleri pürüzsüzleşir. Teller verniklenerek nemden etkilenmemeleri sağlanır.

Prof. Dr. Ural Akbulut
ODTÜ Kimya Bölümü